

Het recht van de ouders vindt zijn begrenzing in het welzijn van de kinderen

door J. J. L. ten Brink

Inleiding

'toen kwam opeens die vrouw . . . die wou mij hebben . . . die sloeg mama in haar gezicht . . . die kneep maar in mijn arm . . . ik heb nog nooit zo gegild . . .'

Zo vertelde mij een 10-jarig meisje over haar eerste kennismaking met haar eigen moeder, enkele maanden tevoren.

Mijn probleem, ons probleem — van het M.O.B. — was, dat er een deskundigenrapport werd verwacht ter vaststelling 'dat het kind psychisch in staat is wederom een voortdurend dan wel regelmatig contact met haar natuurlijke moeder te hebben'.

Rond het thema psychologisch vs. biologisch ouderschap wil ik enkele ideeën naar voren brengen over de bijdragen van deskundigen.

Uitspraak van de rechtbank

Ouders eisen hun 2-jarig dochttertje terug, dat bij pleegouders verblijft. De Raad voor de Kinderbescherming komt in verweer: ook al zou aan de eis van de ouders deze keer niet worden voldaan, zij zouden over enige tijd deze eis kunnen herhalen. De Raad wil een definitieve beslissing en eist ontzetting, subsidiair ontheffing uit/ van de ouderlijke macht.

Door de rechtbank wordt de eis van de Raad afgewezen:

- 1 omdat de rechtbank niet vindt dat er gegronde vrees bestaat dat de belangen van het kind *verwaarloosd* worden doordat de eigen ouders het terug willen;
- 2 omdat de rechtbank niet is gebleken dat het ongeschikte of onmachtige ouders zijn.

De Raad gaat in beroep.

Uitspraak van het gerechtshof

Het hof komt tot een andere beslissing: het ontzet de ouders uit de ouderlijke macht en belast de pleegouders met de voogdij.

Naar mijn indruk is de kern van de zaak vervat in de overweging, 'dat het hof van oordeel is, dat er ernstig rekening mee gehouden moet worden dat dit kind op de kwetsbare leeftijd van 2½ jaar . . . in belangrijke mate schade zal lijden wanneer het uit het pleeggezin overgeplaatst zou worden in het gezin van de ouders, die sinds de geboorte geen contact met het kind hebben gehad en vreemden voor het kind zijn — met name omdat het kind een dergelijke overplaatsing zal ervaren als een in de steek gelaten worden door zijn pleegouders, die het als zijn eigen ouders beschouwt'.

Het hof is van oordeel dat er wel gegronde vrees bestaat voor verwaarlozing van de belangen van het kind doordat de ouders het terug eisen. En dat — waar de ouders volharden in hun eis — het *in het belang van het kind is* de ouders te ontzetten.

Deze uitspraak gaat niet alleen uit van de vraag of de belangen van het kind mogelijk geschaad worden, maar expliciet ook van de vraag of de belangen van het kind gediend worden!

Dit komt nog eens naar voren bij de overweging dat de omstandigheden van de ouders niet voldoende waarborg bieden voor een adequate opvang en begeleiding van het kind; ofschoon toch getuigen hebben verklaard dat het ouderlijk gezin (thans) functioneert als een normaal gezin — omdat niet blijkt dat bij die verklaringen voldoende rekening is gehouden met het belang van het kind!

De bijdragen van deskundigen

Ik volg hier de pleitnotities van de Raad, waarbij ik aanneem dat deze hebben bijgedragen tot het oordeel van het hof.

Als eerste deskundige treedt John Bowlby voor het voetlicht: zeer uitvoerig wordt geput uit zijn boek: 'Maternal care and mental health' en aangetoond hoe essentieel de permanente band met één moederfiguur beschouwd wordt voor de geestelijke gezondheid van het jonge kind. De gevolgen van ontbering van de moeder worden beschreven, de gevoelsreacties op scheiding van de moeder, ook als deze tijdelijk is zoals bij een proefplaatsing.

'Na de leeftijd van vijf jaar wordt het risico voor psychologische beschadiging weliswaar kleiner, doch het is niet aan twijfels onderhevig, dat een naar verhouding tamelijk groot aantal kinderen tussen vijf en zeven of acht jaar niet in staat is zich behoorlijk aan een scheiding aan te passen'.

Deze stellingen worden vervolgens bevestigd door uitspraken van een psycholoog, een socioloog, een hoogleraar in de kinderspsychiatrie. (Het zijn — voor de duidelijkheid — geen uitspraken bij de zitting; de Raad heeft deze, met name genoemde, deskundigen over dit kind geconsulteerd en hun oordeel in het pleidooi verwerkt):

'— geen enkel kind kan straffeloos zijn vader en moeder kwijt-raken' en 'als de biologische ouders werkelijk begaan waren met het lot van het kind zouden ze haar laten waar ze is'.

Uit de studies van Goldstein, Freud en Solnit — 'Beyond the best interests of the child' wordt aangetoond dat het psychologisch ouderschap voor het kind het allerbelangrijkste is en dat dit nooit vervuld kan worden door een afwezige, in-actieve volwassene, wat ook zijn biologische of wettige relatie tot het kind moge zijn.

Met bewondering voor de geweldige inzet, de degelijkheid, de overvloed van argumenten heb ik de pleitnotities doorgenomen — soms echter met ontsteltenis daar het blijkbaar ook nodig was te stellen dat 'bij scheiding van de moeder de reële mogelijkheid van ongeziene psychische littekens niet onderschat moet worden . . . dat dit in het meest ongunstige geval kan leiden tot ernstige storingen in de persoonlijkheid, zoals op volwassen leeftijd tot misdadigheid, agressieve en seksuele misdragingen, liegen, egoïsme, psychopathische gevoelloosheid, hysterie, prostitutie, angst- en depressie-toestanden.

Dit gerechtshof heeft geoordeeld dat het belang van dit meisje vraagt dat zij — voorgoed — bij deze pleegouders blijft.

De individuele geschiedenis

Uit de overwegingen van het hof heb ik een stuk van een zin weggelaten:

' . . . dat het kind op de kwetsbare leeftijd van 2½ jaar na de aanvankelijk trage ontwikkeling en de invloed van het verblijf in het tehuis, dat volgens de psycholoog nadelig op het kind heeft ingewerkt, in belangrijke mate schade zal lijden . . '

Er is uiteraard een individuele geschiedenis aan deze rechtspraak verbonden. Het meisje verbleef de eerste 10 maanden van haar leven in een tehuis, werd toen opgenomen in het pleeggezin. De ouders hebben in hun leven veel crisistoestanden doorgemaakt. In de argumenten van de Raad worden de algemene stellingen telkens toegespitst op de individuele situatie: het meisje heeft al een periode van ontbering van moeder doorgemaakt — zij vertoonde als gevolg daarvan op de leeftijd van 10 maanden een achterstand in ontwikkeling zoals bevestigd werd door een psycholoog — na 8 maanden verblijf in het pleeggezin bleek zij een zeer gunstige ontwikkeling te hebben doorgemaakt, zoals dezelfde psycholoog kon vaststellen.

Een andere psycholoog uit het vermoeden, op grond van beschrijving van het gedrag van het meisje, dat er bij haar sprake zou zijn van organisch-cerebrale beschadiging en zij daardoor bijzondere moeite zal hebben met de overplaatsing. De socioloog memoreert eveneens de beschadiging welke het verblijf in het tehuis heeft aangericht. Uit de verklaring van de kinderpsychiater wordt vermeld: — het kind is al erg getraumatiseerd — het verblijf in het tehuis die eerste 10 maanden is al funest — je moet over uitzonderlijke pedagogische kwaliteiten beschikken wil je dit getraumatiseerde kind

op kunnen vangen — deze pleegouders zijn uitzonderlijk goed — vanuit de persoonsbeschrijving van de eigen moeder leid ik af dat zij de ernstige reacties van dit kind bij overplaatsing niet adequaat zal kunnen opvangen.

Ik vraag mij af

Dit gerechtshof heeft geoordeeld dat dit 2 $\frac{1}{2}$ -jarig meisje met deze voorgeschiedenis bij haar pleegouders zal blijven. Waarom — het lijkt haarkloverij — werd er niet besloten, dat dit 2 $\frac{1}{2}$ -jarig meisje bij haar pleegouders zal blijven, *mede gezien* haar voorgeschiedenis? Wanneer ik mij een volgende zaak voorstel, waarin de deskundigen tot de vaststelling komen dat het kind zich vanaf de geboorte normaal heeft ontwikkeld bij een gemiddeld te noemen pleeggezin — terwijl de eigen ouders na de crisis, waarin zij niet voor hun kind konden zorgen, zich hersteld hebben tot een normaal ouderpaar — hoe zal dan de uitspraak zijn?

Of met andere woorden: zijn de bijdragen van de deskundigen ten aanzien van de individuele situatie zo zwaarwegend geweest, dat de algemene argumenten op de achtergrond zijn geraakt — relatief zijn verzwakt — zodanig dat bij een volgende zaak de algemene argumenten *zonder steun* vanuit de individuele situatie *onvoldoende* zullen blijken?

Wordt dat gezonde kind dan toch overgeplant omdat het risico niet zwaar geacht wordt — of niet, omdat het niet in zijn belang is?

De Hoge Raad heeft een uitspraak gedaan:

'Het recht der ouders om het gezag over hun kinderen uit te oefenen blijft primair, maar vindt zijn begrenzing in het welzijn der kinderen . . .' en vervolgens: 'dat de Rechtbank deze grieven heeft verworpen, niet omdat zij vreesde dat verzoeker haar kind niet behoorlijk zou kunnen verzorgen en opvoeden, maar omdat naar het oordeel van de Rechtbank de belangen van het kind zich verzetten tegen zijn onttrekking aan de omgeving, waarin het tot dusver was verzorgd en opgevoed'.

Hier dus wel een algemene uitspraak, niet toegespitst naar de concrete situatie.

Hoe komt het dat uitspraken zo verschillen?

Of: is de jurisprudentie — van geval tot geval — de weg, waarlangs de algemene bijdragen van de deskundigen geleidelijk doordringen in de rechtspraak? Om even een kleine omweg te maken: ik meen ervaren te hebben dat de Raden voor de Kinderbescherming in hun advies over toewijzing van kinderen bij echtscheiding zich laten leiden door het algemeen idee dat jonge kinderen beter op hun plaats zijn bij moeder en dat de praktische mogelijkheden (tijd, woning, bijstand) bij moeder groter zijn. Problemen doen zich voor wanneer beide ouders voor hun kind willen zorgen, daartoe praktisch in staat zijn en 'oppervlakkig' gezien beiden niet ongeschikt zijn. De vraag aan een deskundige om onder de oppervlakte te kijken en te beoordelen wie het beste voor het kind zou zijn lijkt dan

een zinnige vraag; maar deze wordt gesteld vanuit het uitzonderlijke van de situatie — waar het algemene idee niet meer geldt.

Ik ben van mening (als persoon? als deskundige? — mijn woorden zijn de woorden van een deskundige) dat vaders even goede 'moederlijke' zorg kunnen bieden voor hun jonge kinderen als moeders. Ik zou drie mogelijkheden aangeven: het lot te hulp roepen — een periode bij vader, een periode bij moeder — deze keer vader het kind gunnen, moeders mogen zo vaak.

Maar we verstaan elkaar niet.

Enkele antwoorden

Zoals ik al telkens heb gedaan, maak ik onderscheid tussen algemene stellingen, opgebouwd door deskundige bijdrage — en toegepaste, incidentele argumenten.

Als ik mij beperk tot het vraagstuk psychologisch ouderschap — biologisch ouderschap zie ik een groep deskundigen, die de huidige kennis samenvatten en verbinding hebben met de rechtspraak. Ik denk dat het bijvoorbeeld mogelijk is globaal aan te geven waaraan ouderschap — die speciale relatie tussen kind en volwassenen — te herkennen is. De incidentele bijdrage van de deskundige kan dan nuttig zijn om bijvoorbeeld de ouderschap-relatie vast te stellen — of om aan te tonen dat in deze concrete situatie het algemene geldt — of dat het om een uitzondering gaat.

Tenslotte

Ik wil niet onvermeld laten dat het gerechtshof in de uitspraak een uitvoerige rechtvaardiging van het zware besluit naar de ouders toe heeft opgenomen en daarmee indirect een sterk mede-gevoel met de ouders tot uitdrukking brengt.